DOI: 10.32844/2222-5374-2020-105-3.62
УДК: 349.232

Удовенко О. В.,

здобувач кафедри правознавства Східноукраїнського національного
університету імені Володимира Даля

ПРИНЦИПИ ГРОШОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Метою статті є формулювання актуальної наукової думки стосовно системи сучасних принципів грошового забезпечення військовослужбовців в Україні. Обґрунтовується, що ідейну основу системи досліджуваних принципів закладають загальноправові принципи, а саме принципи верховенства права, людиноцентризму, справедливості та правової рівності, законності. Серед принципів грошового забезпечення військовослужбовців особливе місце займають також галузеві принципи трудового права України, головним чином: принцип єдності та диференціації правового регулювання грошового забезпечення військовослужбовців; принцип помірного поєднання централізованого та локального правового регулювання грошового забезпечення; принцип забезпечення захисту права військовослужбовця на грошове забезпечення. Групу особливих принципів грошового забезпечення військовослужбовців складають: принцип гарантованості виплати гідного грошового забезпечення військовослужбовців; принцип впливу продуктивності роботи військовослужбовця та умов його служби на розмір грошового забезпечення; принцип матеріальної заінтересованості військовослужбовців в грошовому забезпеченні; принцип простоти (доступності) розуміння систем формування розміру грошового забезпечення військовослужбовців; принцип відносної невідчужуваності права на грошове забезпечення військовослужбовців. У висновках до статті узагальнюються результати дослідження.

Ключові слова: військова служба, військовослужбовець, грошове забезпечення, заробітна плата, ознаки, працівник.

Постановка проблеми. Грошове забезпечення військовослужбовців в Україні можна тлумачити як гарантовану державою достатню винагороду, обчислену в грошовому виразі, котру отримує військовослужбовець у межах асигнувань, передбачених в кошторисі на грошове забезпечення, з урахуванням умов проходження військової служби, посади, військового звання, кваліфікації, наукового ступеня і вченого звання військовослужбовця. Відтак, грошове забезпечення військовослужбовців постає в якості юридичного факту та соціально-правового й економічного явища, особливості вияву якого мають суттєвий вплив на формування розуміння України в якості соціальної та правової держави (визнання за військовослужбовцями осіб з людською гідністю, які мають законні інтереси у сфері праці, зокрема, й стосовно отримання справедливої винагороди за виконувану роботу), а також на рівень національної безпеки держави. Закономірним чином, грошове забезпечення не може знаходитись поза системою права. Саме тому, цілком очевидним є те, що грошове забезпечення військовослужбовців підлягає правовому регулюванню, котре в Україні, як в

правовій та демократичній державі, вибудовується на системі правових принципів, які унеможливляють формування та дію правового режиму оплати праці військовослужбовців на засадничих ідеях, що не відповідають цивілізаційному розвитку сучасної правової держави. Зважаючи на це, актуалізується потреба в комплексному науковому осмисленні актуальної системи принципів грошового забезпечення військовослужбовців, на основі якого функціонує правовий механізм забезпечення грошового забезпечення відповідних суб'єктів трудового права.

Аналіз наукової літератури та невирішені раніше питання. Попри важливість принципів грошового забезпечення військовослужбовців, слід зазначити, що по сьогодні це питання ще не було досліджено вітчизняними юристами-трудовами. Між тим, ті чи інші особливі питання принципів оплати праці, принципів правового регулювання оплати праці, принципів організації оплати праці вже досліджувались О. В. Валецькою, О. М. Ганечко, І. О. Грибан, О. А. Грішнвою, К. К. Довбиш, Г. Т. Завіновською, Л. В. Котовою, Я. В. Сімутіною, О. А. Соколовою, Т. Б. Фартушком та іншими науковцями. Наукові напрацювання цих учених, в сукупності із нормами чинного законодавства та концепцією грошового забезпечення, дають підстави стверджувати про можливість виокремлення принципів такого забезпечення.

Отже, **метою** цієї наукової статті є визначення та розкриття сучасних принципів грошового забезпечення військовослужбовців в Україні. Ця мета досягатиметься шляхом виконання таких завдань: 1) окреслити загальну сутність принципів грошового забезпечення військовослужбовців; 2) на основі критичного аналізу сутності принципів права, принципів оплати праці, а також, враховуючи юридичну природу досліджуваного забезпечення, окреслити систему принципів грошового забезпечення військовослужбовців; 3) на основі узагальнення результатів дослідження сформулювати значення розробленої системи досліджуваних принципів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Приймаючи до уваги підходи, окреслені в теорії права стосовно комплексної сутності правових принципів [див., напр.: 1, с. 56], зазначимо, що принципи грошового забезпечення військовослужбовців (в своєму сутнісному вияві): 1) спрямовують свій регулятивний вплив на захист, підтримку та просування сучасних соціальних цінностей в питанні проходження громадянами військової служби, зокрема, в частині отримання винагороди за виконувану роботу; 2) охоплюючи загальноправові, міжгалузеві та галузеві принципи, складаються з відповідних засадничих ідей відповідного інституту трудового права; 3) є надзвичайно стабільними (стійкими) й для них властивим є абстрактний характер; 4) не будучи безпосередньо закріпленими у чинному законодавстві, визначають зміст, природу грошового забезпечення військовослужбовців, а також окреслюють фундамент правового регулювання такого забезпечення й перспективи подальшого розвитку норм, що регулюють грошове забезпечення військовослужбовців; 5) характеризуються вищістю щодо так званого «верховенства закону» в сфері військової служби, а саме у частині питання виплати військовослужбовцям винагороди за їх роботу (також вірність присяги, Батьківщині).

Зважаючи на викладене, приймаючи до уваги позиції учених стосовно сутності і переліку принципів права [див., напр.: 2, с. 42; 3, с. 231] та принципів оплати праці [див., напр.: 4, с. 192–201; 5, с. 166–168; 6, с. 41–67; 7, с. 227–230], а

також, зважаючи на сутність грошового забезпечення, доходимо думки, що на сьогоднішній день систему принципів грошового забезпечення військовослужбовців складають такі групи відповідних засадничих ідей:

1. Загальноправові принципи:

1) принцип верховенства права, котрий виявляється щонайменше у таких вимогах: а) грошове забезпечення військовослужбовців повинно відповідати засадам права (коли правовідносини з приводу грошового забезпечення не врегульовані на рівні законодавства, відповідні прогалини повинні заповнюватись правовими засадничими ідеями, що відповідають загальним правовим принципам, спеціальним принципам, а також особливим принципам); б) будь-які норми законодавчого чи підзаконного характеру, що регулюють відносини з приводу грошового забезпечення і суперечать засадам права, повинні бути переглянуті таким чином, щоби відповідна нормативна суперечність була усунута;

2) принцип людиноцентризму, в контексті якого держава не припускає експлуатації військовослужбовців, гарантуючи для них достойну винагороду за службу (також за вірність Батьківщині). Крім того, трудо-правове тлумачення людиноцентризму передбачає, що соціальна цінність військовослужбовця (як людини) є вищою за виконувану ним роботу, що при цьому корегується із соціально-правовою значимістю його роботи;

3) принцип справедливості та правової рівності, що вимагає наступного: а) усі військовослужбовці в однаковій мірі заслуговують на гідне грошове забезпечення, що є їх правом, котре не може обмежуватись за ознаками статі, релігійної приналежності, національної ідентичності тощо; б) військовослужбовці, котрі характеризуються однаковими особистими характеристиками та виконують службові обов'язки в однакових умовах, мають право на рівну винагороду; в) військовослужбовці не втрачають право на грошове забезпечення, втрачаючи можливість виконувати службові обов'язки не з власної вини (перебуваючи в полоні чи в заручниках);

4) принцип законності, котрий вимагає, щоби: а) нормативно-правові акти в частині регулювання грошового забезпечення не повинні суперечити Конституції України та іншим діючим законодавчим актам України; б) грошове забезпечення в кожному конкретному випадку повинно здійснюватися за наявності для цього достатніх підстав і умов, враховуючи усі обставини, що впливають на розмір винагороди конкретного військовослужбовця.

2. Галузеві принципи трудового права, що стосуються грошового забезпечення військовослужбовців:

1) принцип єдності та диференціації правового регулювання грошового забезпечення військовослужбовців. На сьогоднішній день грошове забезпечення повинно регулюватися як загальними, так і спеціальними нормами, що врегульовують окремі обставини фактичної дійсності, котрі впливають на здійснення такого забезпечення. Вказане вимагає, щоби в процесі регулювання грошового забезпечення та в процесі нарахування та виплати такого забезпечення враховувались: а) факт виконання військовослужбовцем своєї роботи в зоні проведення Операції Об'єднаних Сил (далі – ООС); б) режим роботи (стандартний та скорочений робочий день, тиждень тощо); в) особливі (визначні) показники роботи військовослужбовця, що заслуговують премій, інших заохочувальних

винагород, охоплених категорією «грошове забезпечення»; г) факт дезертирства, порушення військової (службової) дисципліни тощо;

2) принцип помірного поєднання централізованого та локального правового регулювання грошового забезпечення військовослужбовців. Враховуючи особливість трудової діяльності військовослужбовців, а саме в контексті питання грошового забезпечення таких працівників, справедливість збалансованого правового регулювання оплати праці [див., напр.: 8, с. 238] забезпечується саме помірним поєднанням централізованого й локального правового регулювання грошового забезпечення. Вказане пояснюється тим фактом, що держава гарантує достойну винагороду за виконання службових обов'язків, а ці обов'язки та стандарти поведінки потребують певної універсалізації, що сприяють існуванню правопорядку в службово-військовій підсфері сфери праці;

3) принцип забезпечення захисту права військовослужбовця на грошове забезпечення. Як відомо, право працівника на заробітну плату, що є загальним виявом права військовослужбовця на грошове забезпечення, відноситься до основних прав людини і громадянина у державі й тому потребує особливого захисту в разі, коли воно порушується. При цьому слід зауважити, що в загальному сенсі цей принцип (як засада забезпечення захисту права працівника на винагороду за працю) «може розглядатись по низхідній ланці і як обов'язок держави по забезпеченню суб'єктам права на захист прав чи охоронюваних законом інтересів на оплату праці, і як обов'язок роботодавця забезпечити таке право працівникам (забезпечити діяльність комісії по трудових спорах тощо)» [9, с. 75]. Зважаючи ж на специфіку питання, котре нами розглядається, слід зазначити, що забезпечення захисту права військовослужбовця на грошове забезпечення безпосереднім чином визначається комплексом різних державних гарантій захисту права військовослужбовця на грошове забезпечення, що має також характер превенції, охорони та відновлення відповідного права, що здійснюється державними органами (судом, органами професійної публічної служби).

3. Особливі принципи грошового забезпечення військовослужбовців:

1) принцип гарантованості виплати гідного грошового забезпечення військовослужбовців. Оскільки, військовослужбовці, як і всі люди, є працівниками із людською гідністю, й належне ставлення до них безпосереднім чином позначається на рівні оплати їх роботи, держава повинна забезпечувати таких службовців достойною винагородою за виконуваними ними обов'язки. Саме тому, в останні роки держава більше уваги приділяє наближенню рівня винагороди військовослужбовців до стандартів гідної праці (принаймні, у цій частині). Крім того, досліджуваний принцип вимагає не лише того, щоби військовослужбовцям нараховували та видавали гідну винагороду, але й також те, щоб це грошове забезпечення гарантовано державою (і це правило повинно відображатись на рівні законодавства): а) виплачувалось на регулярній основі (в поточному місяці за попередній); б) виплачувалось в очікуваному розмірі, що визначається за зрозумілою формулою; в) максимально можливо відповідало особистому трудовому внеску військовослужбовця у результат, що досягається військовою службою; г) породжувало право на захист права на грошове забезпечення, що забезпечується державними органами;

2) принцип впливу продуктивності роботи військовослужбовця та умов його служби на розмір грошового забезпечення. Цей принцип є логічним продовженням попереднього та окремим виявом принципу зв'язку між продуктивністю та розміром оплати праці [див., напр.: 10, с. 117], котрий в цьому контексті вимагає, щоби безпосереднім чином в грошовому еквіваленті (відповідно до об'єктивної норми) позначались на розмірі винагороди за виконання службових обов'язків: а) особисті службові заслуги військовослужбовця (наприклад, виявлення ним прихованих ворожих інформаційних каналів, знищення чи захоплення військової техніки ворогів тощо); б) особливості умов виконання військовослужбовцем службових завдань (приміром, виконання обов'язків на території проведення ООС);

3) принцип матеріальної заінтересованості військовослужбовців в грошовому забезпеченні. Цей принцип випливає з попередніх принципів й є особливим виявом принципу матеріальної заінтересованості працівника [див., напр.: 7, с. 228; 10, с. 119] й вимагає, щоби розмір грошового забезпечення військовослужбовців в кожному конкретному випадку: а) не демотивував службовців належним чином виконувати службові обов'язки, а також був конкурентним на ринку праці для професіоналів, що потенційно можуть бути військовослужбовцями; б) мотивував військовослужбовців дотримуватись службової (військової) дисципліни, належним чином (добросовісно, наполегливо, ефективно) виконувати службові завдання, намагатись досягати найкращих показників виконуваної роботи тощо;

4) принцип простоти (доступності) розуміння систем формування розміру грошового забезпечення військовослужбовців. Ця засаднича ідея є специфічним виявом принципу простоти й доступності оплати праці [див., напр.: 7, с. 229] та вимагає, щоби: а) структура грошового забезпечення, її формування (як в абстрактному, так і в конкретному розумінні) здійснювалось у відповідності до зрозумілих формул, які впливають з норм законодавства, що є чинними, оприлюдненими (щонайперше, на офіційних веб-ресурсах державних органів) та викладеними у доступній для розуміння формі (не вимагають наявності глибоких спеціальних знань, що, як правило, відсутні у військовослужбовця); б) увесь комплекс достатніх підстав (головним чином, нормативних і процедурно-процесуальних) та умов формування грошового забезпечення військовослужбовців містився в чинних та оприлюднених нормативно-правових актах;

5) принцип відносної невідчужуваності права на грошове забезпечення військовослужбовців. Ця засада означає, що військовослужбовець має право на оплату праці й це право не може бути відчужено жодним чином. При цьому, вказівка на те, що невідчужуваність відповідного права є «відносною», означає, що це право військовослужбовець може позбутись, ще до його звільнення. Вказане стосується випадків, коли службовець ще перебуває у службово-трудових правовідносинах з державою (ще не звільнений зі служби), однак, наприклад, вчинив акт дезертирства, добровільно здався в полон ворогу тощо. До моменту, коли повноважним суб'єктом не будуть встановлені відповідні юридичні факти, військовослужбовцю має нараховуватись винагорода, проте, сам військовослужбовець не матиме права на її отримання.

Висновки. Розглянуті засадничі ідеї є певними «координатами того шляху, яким повинна рухатись країна, котра прагне не лише “де юре” закріплення статусу правової держави, а й “де факто”» [7, с. 229]. Вказане

пояснюється тим, що визнання за військовослужбовцями трудо-правового статусу (як суб'єкта трудового права – працівника) та особи з людською гідністю (це прямо чи опосередковано впливає з виокремлених нами принципів) унеможлиблює ставлення держави до цих суб'єктів на принципах експлуатації їх трудового потенціалу, виправданих потребою забезпечення військової безпеки держави. Натомість, Україна, як правова, демократична та соціальна держава, крізь призму зазначених загальноправових, галузевих і особливих принципів повинна повсякчас гарантувати військовослужбовцям справедливу, гідну винагороду за виконувани ними службові завдання й таким чином ефективно впливати на рівень соціальної безпеки цих працівників (також членів їх сімей).

Додатково зазначимо, що розглядувані в цій науковій статті принципи дають можливість для: 1) формування актуального бачення стану правового регулювання грошового забезпечення військовослужбовців, перспективних шляхів його удосконалення; 2) побудови та функціонування оптимальної системи захисту прав військовослужбовців на грошове забезпечення, котра «буде мати чітке внутрішнє співвідношення та гарантувати дієвість захисту як шляхом забезпечення права, так і захисту від порушення» [7, с. 229]; 3) формування сучасної наукової думки стосовно грошового забезпечення військовослужбовців та його правового регулювання в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Drozd O. The Rule of Law as a Principle of State Service in Ukraine. *Наукові записки. Серія : Право*. 2017. Вип. 2. С. 52–61.
2. Старчук О. В. Щодо поняття принципів права. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 40–43.
3. Юськів Н. В. Ключові принципи правового статусу неповнолітніх. *Вісник ЛТЕУ. Серія : Юридичні науки*. 2015. № 2. С. 231–240.5.
4. Ганечко О. М. Трудові правовідносини у сфері оплати праці в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.05. Київ, 2018. 384 с.
5. Довбиш К. К. До питання класифікації принципів правового регулювання оплати праці. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Право*. 2016. Вип. 6, Т. 1. С. 165–169.
6. Соколова О. А. Особливості оплати праці державних службовців у сучасних умовах : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Сєвєродонецьк, 2017. 221 с.
7. Фартушок Т. Б. Принципи оплати праці в аспекті захисту права на оплату праці. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 3. С. 227–230.
8. Жигалкін І. П. Поєднання централізованого, локального й індивідуального правового регулювання праці. *Публічне право*. 2016. № 1. С. 233–240.
9. Фартушок Т. Б. Захист права працівників на оплату праці : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Київ, 2017. 194 с.
10. Довбиш К. К. До питання окремих принципів оплати праці. *Право та інновації*. 2015. № 2. С. 115–121.

O. Udovenko

PRINCIPLES OF MONEY SECURITY FOR MILITARY SERVANTS

The goal of the article is to formulate an urgent scientific thought regarding the system of modern principles of financial support for military personnel in Ukraine. It is substantiated that the ideological basis of the principles system under study is laid by general legal principles, namely, the principles of the rule of law, human-centrism, justice and legal equality, legality. Among the principles of financial support for military personnel, a special place is also occupied by the sectoral principles of labor law of Ukraine, mainly: the principle of unity and differentiation of military personnel financial support legal regulation; the principle of a moderate combination of the financial security centralized and local legal regulation; the principle of ensuring the protection of the serviceman's rights to financial security. The group of special principles of financial support for servicemen is the principle of a guaranteed payment of decent financial support for servicemen; the principle of the influence of the soldier's performance and the conditions of his service on the amount of financial support; the principle of servicemen material interest in financial support; the principle of simplicity (accessibility) at understanding the systems for forming the amount of financial support for military personnel; the principle of the relative inalienability of the servicemen's right to financial provision. The conclusions of the article summarize the results of the research.

Keywords: military service, military personnel, financial support, wages, principles, employee.